

житті країни, як і людини, не все вдається відразу. Усе справді гідне досягається важкою роботою. І поки ми живі, ніщо не вирішено остаточно”¹.

Колектив Фонду “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва разом з колегами-соціологами та представниками громадських організацій збираються укласти велику Книгу пам’яті про видатну українку. Ми також ініціюємо назвати одну з вулиць Києва її іменем.

Пам’ять про нашу директорку буде вічною!

*ЮРІЙ ГОРБАНЬ,
прес-секретар Фонду “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва*

Видатний соціолог Ірина Бекешкіна: прощання з колегою

Водному зі своїх останніх інтерв’ю Ірина Бекешкіна розповіла про те, як прийшла в соціологію і кого вважала своїми вчителями: “У соціологію я теж потрапила випадково — від Інституту філософії відокремлювався Інститут соціології, і мені запропонували там посаду старшого наукового співробітника. Причому емпіричною соціологією я не збиралася займатися, ставилася до неї по-філософському зверхньо. Про що чесно попередила. “Ну, пишіть теорію”, — так ми домовилися. Але вийшло не так. Соціологія мене захопила, можливо, це було саме те, до чого я довго йшла. У мене були чудові вчителі — насамперед Наталія Паніна, Євген Головаха, а головне — досвід, можливість на підставі проб і помилок опанувувати найцікавішу, найдинамічнішу науку”¹.

---

¹ Ірина Бекешкіна “Поки ми живі, нічого не вирішено остаточно” (Дзеркало тижня, 2019, вип. 11, 26 березня).

До числа вчителів, поряд із Наталією Паніною, потрапив і я. І хоча за віком ми з Наталією були ненабагато старші за Ірину, її зоряний шлях у соціологію насправді був пов'язаний з одним із наших сімейних обговорень проблеми кадрового забезпечення сектору демократизації суспільства, що його мені запропонував очолити керівник відділення соціології Інституту філософії АН УРСР Юрій Миколайович Пахомов. Тоді тільки-но розпочиналася перебудова, і проблеми демократизації суспільства видавалися вкрай актуальними. Оскільки сектор треба було створювати “з чистого аркуша”, я зіткнувся із кадровим дефіцитом. І кандидатуру Ірини Бекешкіної мені порадила Наталія Паніна, котра до цього спілкувалася з нею як редактором часопису і співробітницею відділу соціальної психології. У мене, ясна річ, були сумніви, адже я сам за кілька років до цього прийшов у соціологію із психологів і знав, що на опанування нового фаху потрібні роки, а сектор був створений для розв'язання багато в чому кон'юнктурних завдань оновлення суспільства. До того ж Іра сказала, що емпірикою займатися не буде. Усе вирішила рекомендація Наталії Паніної, й відтоді ми багато років пропрацювали разом з Іриною Бекешкіною в одному секторі. Дотепер вважаю, що її теоретичний розділ у першій монографії, підготовленій нашим сектором¹, був найкращим! Ірина могла стати глибоким теоретиком, чії книги і статті викликали б незмінний інтерес академічних соціологів. Але бурхливе соціально-політичне життя перших років незалежності залучило Ірину Бекешкіну насамперед до практики соціологічних досліджень і публічної репрезентації їх. І в цій царині на неї очікували заслужений успіх і суспільне визнання.

Коли на початку 1990-х років у наш сектор прийшли представники Народного Руху України Сергій Одарич та Ілько Кучерів із пропозицією створити при НРУ соціологічний центр, я не одразу погодився. Тільки після зустрічі із В'ячеславом Максимовичем Чорноволом, який був переконаний, що без об'єктивної соціологічної інформації неможливе нормальне політичне і партійне життя, я погодився стати науковим директором центру, створеного при прес-службі НРУ. Пізніше центр “Демократичні ініціативи”, де виконавчим директором став Ілько Кучерів, перетворився на самостійного й вельми впливового учасника суспільно-політичного життя України. Експертом центру, поряд із Наталією Паніною та Андрієм Горбачиком, стала Ірина Бекешкіна. У перші роки існування “Демократичних ініціатив” ми чимало зробили для розвитку соціологічної науки і розвитку громадянського суспільства в Україні. У багатьох міжнародних проєктах “Демократичних ініціатив” великою була роль Ірини Бекешкіної як експерта й організатора досліджень. Формування економічної та політичної культури населення, створення в Україні перших кредитних спілок, розвиток мережі організацій громадянського суспільства — у реалізації цих важливих проєктів Ірина Бекешкіна брала доволі активну участь.

Коли я пішов із “Демократичних ініціатив”, науковим директором центру стала Ірина Бекешкіна. А після того, як з життя пішов Ілько Кучерів,

¹ Головаха, Е.И., Бекешкіна, И.Э., Небоженко, В.С. (1992). *Демократизация общества и развитие личности. От тоталитаризма к демократии*. Киев: Наукова думка.

вона стала фактично і виконавчим директором. Під її керівництвом “Демократичні ініціативи” стали однією із найвпливовіших громадянських організацій, місце якої в публічному просторі України важко переоцінити. Сама ж Ірина багато в чому вособлювала в масовій свідомості те, що журналісти називали “чесною соціологією”. Численні прес-конференції та інтерв'ю Ірини Бекешкіної, поза сумнівом, зміцнювали авторитет соціологічного знання в громадській думці України.

Згадую, як в одній із наших розмов з Наталією Паніною я покритикував Ірину за якийсь, як на мене, недостатньо обґрунтований публічний виступ. На що Наташа мені відповіла: “Головне, що Ірина популяризує наше знання краще, ніж ми з тобою”. Ірина не тільки активно популяризувала, а й захищала соціологію від політично ангажованих і продиктованих кон'юнктурою нападок та обвинувачень. Вона чимало зробила, щоб до даних соціологічних досліджень в Україні ставилися з інтересом і повагою. Її відхід з життя — величезна втрата не тільки для рідних і близьких, не тільки для колеґ-соціолоґів, а й для багатьох людей, чиє уявлення про минуле, теперішнє і майбутнє України формувалося під впливом думок і оцінок, публічно висловлених соціолоґом Іриною Бекешкіною.

Прощаючись з Іриною, я хочу звернутися до колеґ, котрі займаються політичною соціологією. За останній рік ми втратили двох видатних політичних соціолоґів України — Олександра Івановича Вишняка та Ірину Ериківну Бекешкіну. Наш обов'язок перед їхньою світлою пам'яттю зробити все, щоб цей найважливіший напрям соціолоґії продовжував розвиватися з урахуванням того істотного внеску, який зробили в його становлення колеґи, котрі пішли.

ЄВГЕН ГОЛОВАХА

Про Ірину

З Іриною Бекешкіною я познайомився приблизно 45 років тому, ми працювали разом спершу в Інституті філософії, а потім в Інституті соціолоґії. Але більш тісна співпраця почалася, коли мені довелося піти з Інституту і ми вже не працювали разом. Ми з Валерієм Хмельком створили Київський міжнародний інститут соціолоґії (КМІС), а Ірина стала заступником Ілька Кучеріва, директора Фонду “Демократичні ініціативи”. У 1999 році КМІС разом з “Демініціативами” брав безпосередню участь в екзит-полі та розробляв його методолоґію, відтоді ми завжди проводили екзит-полі разом з “Демініціативами” (якщо не помиляюся, провели 16 екзит-полів), а також десятки інших опитувань, спільних прес-конференцій, круглих столів, у нас чимало спільних прес-релізів і публікацій.

Особливо драматичним був екзит-пол у другому турі президентських виборів 2004 року, що показав перемогу Ющенка і став каталізатором Помаранчевої революції. Ситуація була дуже складною, тиск ззовні, спроби купити учасників, розкол консорціуму “Національний екзит-пол”. Отут про-